

نقش و چگونگی بازخورد های کلاسی و تاثیر آن در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

محمد جواد ایزدی

^۱ دانشجوی کارشناسی علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان فارس، شیراز، ایران

اداره آموزش و پرورش شهرستان خرامه، آموزشگاه فرهنگیان

Mj.1380eezadii@gmail.com

۰۹۱۷۰۵۲۷۰۴۳

چکیده

پژوهش حاضر در رابطه با بازخورد و به ویژه بازخورد آموزشی می باشد. در نظام آموزشی بازخورد به عنوان یک نظام پویایی اجتماعی اساسا جایگاه عظیم و رفیعی دارد. اهمیت وجود بازخورد به خودی خود تا حدی است که برخی وجود آن را مهمتر از ماهیت و محتوای اطلاعات بازخورد می دانند. تهیه یک گزارش مختصر و مکتوب توسط مربی و شرح جنبه های قوت و ضعف کار، و تهیه نیم رخی از توانایی، خصوصیات و مهارت های دانش آموز، و مشخص ساختن اهداف و خط سیر بعدی رشد فراگیر و ادامه ی مسیر و یادگیری او، همه می تواند حاصل ارزشیابی کار و ارائه بازخورد به افراد باشد. این مقاله به انواع بازخورد و اصول بازخورد که یک معلم باید در رابطه با مهارت ارائه ی بازخورد بداند، اشاره می کند. و همچنین منابع بازخورد می تواند گوناگون باشد که در این بین خود سنجی و همسال سنجی از اهمیت بیشتری برخوردار است. به هر حال استفاده صحیح و به جا از بازخورد ها ارتباط بین معلم و دانش آموز را بهبود می بخشد و در عین مثبت بودن به شخصیت کودکان نیز احترام می گذارد. همچنین نقش بازخورد در پیشرفت تحصیلی ایجاد روحیه و انگیزه در دانش آموزان و سایر موارد از این قبیل در مورد ارزیابی و بررسی قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: بازخورد، آموزش، انگیزش، ارزشیابی

۱- مقدمه

در نظام آموزشی بازخورد به عنوان یک نظام پویایی اجتماعی اساسا جایگاه عظیم و رفیعی دارد. حفظ و توسعه ی جایگاه خود در میان خیل عظیم رقبا در سطح ملی و بین المللی، پاسخ گویی به انتظارات و مطالبات جامعه، حفظ و توسعه ی ظرفیت ها و توانمندی ها در ابعاد گوناگون به ویژه منابع انسانی و ... همگی مستلزم داشتن یک نظام بازخورد مداوم، هدفمند و مؤثر می باشد. اهمیت و حساسیت و ظرافت بازخورد گرچه در تمام بخش های نظام آموزشی در قیاس با سایر نظام ها کاملا آشکار است اما در بخش دانش آموزی اهمیت بیشتری دارد. زیرا محصول نهایی نظام آموزشی با بهره مندی همه جانبه از منابع، امکانات، فرصت ها و ... افراد برخوردار از تفکر و خرد در مسیر ارزش های حاکم بر نظام اجتماعی، سیاسی جامعه است. بازخورد در واقع فعالیتی است که جریان یادگیری را در کلاس عمق می بخشد. بازخورد های توصیفی، به دلیل سهولت در برقراری ارتباط و انتقال دقیق تر منظور و مقصود معلم، از عهده ی این منظور بهتر می آید. فعالیتهای یادگیری دانش آموز از طریق بازخورد، در مسیر انتظارات آموزشی قرار می گیرد. با وجود بازخورد توصیفی است که ارزش یابی، رشد دهنده، توانمند ساز و پویا می شود.

۲- روش شناسی

در مقاله پیش رو علاوه بر استفاده از کتاب های تربیتی و روانشناسی کودکان و نوجوانان و مقالات معتبر علمی و استفاده از اینترنت و فضای مجازی، با انجام تحقیق و مصاحبه هایی سعی در افزایش دانش خود در این زمینه نمودم.

۳- بحث درباره یافته ها

بازخورد نوعی برگشت پیام ارتباطی است که در آن، گیرنده به طور عامدانه یا غیرعامدانه به پیام فرستنده واکنش نشان میدهد. این پیامها، به فرستنده امکان میدهند تا وضعیت ارتباطی خود را با مخاطبانش ارزیابی کند. در ارزشیابی تحصیلی بازخورد عاملی است که در تحقق اهداف آموزشی و بهبود کیفیت یادگیری، ارتقای سطح کیفی آموزش و عملکرد فراگیران نقش بی بدیلی دارد و به عنوان مغناطیس توجه، عامل مهمی است که توجه دانش آموز و والدین را به خود جذب می نماید؛ چراکه در این حوزه، بازخورد، آیینی ی بازتاب داوری و تصمیم های معلم است. به عبارت ساده تر بازخورد آموزشی در یک تعریف کلی و ساده به معنی بازگشت دادن نتیجه ی عملکرد های دانش آموزان توسط محیط (معلم، فراگیران و خود فراگیر) به وی می باشد.

۱-۳ انواع بازخورد

مسلم است که نوع بازخورد ها در هر دوره، متأثر از سطح آگاهی، تجربه و فرهنگ معلمان آن دوره بوده است. به تعبیری جغرافیای فرهنگی و اجتماعی هر دوره ای، عامل اصلی و تعیین کننده ی گونه ای یا گونه هایی از بازخورد ها بوده است. آن چه هست و شکی در آن نیست این است که بازخورد در نظام های مختلف پایه و اساس پیشرفت، تعالی و پویایی است. در نظام آموزشی نیز این عامل از اثرگذار ترین عوامل می باشد که می توان گفت یک مفهوم زیربنایی و اساسی است.

در رویکرد جدید ارزش یابی، که به دنبال هدایت تلاش دانش آموزان در مسیر یادگیری است، بازخورد مؤثر آموزشی مبتنی بر عملکرد واقعی دانش آموز در فرایند یادگیری، از اساسی ترین و زیر بنایی ترین مفاهیم است؛ بطوریکه باعث سهولت، بهبود و استمرار یادگیری دانش آموزان و اصلاح و تغییر عملکرد آنها می شود.

در منابع موجودی که در خصوص ارزش یابی نگاشته شده، بازخورد را به انواعی تقسیم بندی نموده اند. به عبارتی از هر زاویه ای به آن نگاه کرده اند، تقسیماتی را ارائه داشته اند. به عنوان نمونه گروهی بازخورد را به 4 گروه عملکردی، انگیزشی، اسنادی و راهبردی تقسیم کرده اند. آن چه واقعیت دارد این است که در شرایط موجود، تقسیمات گوناگون از بازخورد، تنها به فهم و کاربست مؤثر آن، لطمه وارد می سازد. بنابراین در این نوشتار، ساده تر آن است که بازخورد را به دو نوع تقسیم نماییم؛ که عبارتند از:

۱. بازخورد فرایندی (کلاسی)

۲. بازخورد پایانی

۳. بازخورد فرایندی (کلاسی)

بازخورد های فرایندی، همان بازخورد های توصیفی شناختی و فرا شناختی است که معلم به منظور بهبود روش ها و نحوه ی یادگیری و آگاه شدن دانش آموز از قوت ها و ضعف های یادگیری مطالب و مباحث دروس مختلف به دانش آموز ارائه می نماید؛ و دانش آموز با استفاده از این بازخورد های پیوسته، هدفمند، متنوع، توصیفی و ساده و قابل فهم معلم، پی می برد که در چه وضعیتی قرار دارد؛ و چه فعالیت هایی را باید انجام دهد. به عبارتی دیگر بازخورد ها باید به گونه ای باشد که کودک آنها را درک کند و در او انگیزش لازم را به وجود آورد. لذا معلم با در نظر داشتن اهداف یادگیری و با توجه به سن و سطح درک بچه و اوضاع و شرایط خاص روحی و روانی و نوع عملکرد دانش آموز، با استفاده از بازخورد، او را به نتیجه عملکرد خود آگاه می گرداند. بازخوردی که نقش غذای رشد دهنده را دارا می باشد؛ بدان معنا که دریافت آن توسط یادگیرنده او را یک گام به جلو پیش براند. یادمان باشد بدون دیدن توانایی ها، موفقیت های آنها، انتظار تغییر و اصلاح داشتن، تصور بیهوده ای است. یادگیرنده تا احساس خوبی نسبت به خویش نداشته باشد، موفقیت های خود را شناسد با تصویر گرفتن و مرور آنها، دلگرم و تحریک نشود، به انجام فعالیت های مورد نظر معلم راغب نخواهد شد. براین اساس در بازخورد ها ابتدا سعی کنیم اعتماد به نفس، حس لیاقت و داشتن کفایت در آنها رشد دهیم. یعنی این که جملاتی که به کار بگیریم که تاثیر مثبت خود را بر روان دانش آموز بگذارد. برای این منظور بازخورد های معلم باید خالصانه و صادقانه بیان شوند. اگر دانش آموز احساس کند بازخورد ها توأم با ریا کاری است و عبارات غیر واقعی و اغراق آمیز استفاده شده، باید پذیرفت که معلم ندانسته با این عمل دیواری شده فرا روی رشد و پیشرفت دانش آموز. به عنوان مثال اگر دانش آموزی متوجه شود که معلم جمله ی: (گلم! خوشگلم!! عزیزم!!! کارت خیلی خوب است) را گرچه خود کلی و مبهم است اما به شکلی غیر ارادی و بدون هر گونه احساس واقعی بر زبان آورده نه اینکه در او انگیزشی را بیدار نخواهد کرد که او را دچار ناراحتی و ناامیدی شدید می نماید. دانش آموز در این مواقع فکر می کند که معلم واقعا از موفقیت هایش خوشحال نشده و به او توجهی ندارد. ....

بنابراین چه بازخوردی مناسب است؟ چگونه بازخورد مناسب ارائه دهیم؟ از کجا بدانیم که بازخوردی که می دهیم مناسب است؟ و...

برای روشن تر شدن این بحث، بازخورد های فرایندی را از سه زاویه ای خاص نگاه می کنیم و معرفی می نماییم؛ این سه زاویه عبارتند از:

۱. بازخورد های فرایندی مجاز

۲. بازخورد های مجاز با احتیاط لازم

۳. بازخورد های غیر مجاز

بازخورد های فرایندی مجاز

بازخورد های فرایندی مجاز که بر اساس اصول علمی و شناخت دانش آموز، ارائه می گردد و همچون، غذایی رشد دهنده، عزت نفس و خود باوری و انگیزش لازم برای حرکت و تلاش و کوشش در دانش آموزان را فراهم می گرداند. این دست بازخورد ها به پیشرفت ها تأکید دارند و معلم کوچک ترین پیشرفت دانش آموز را بزرگ کرده و او را تشویق می نماید به ویژه این شیوه برای دانش آموزان ضعیف نقش معجزه آسایی را داراست. مثلا دانش آموزی که به تعبیری عام شلوغ است و همواره مزاحمتی برای کلاس دارد همین که در انجام تکلیفی یا ... هنجار کلاس را رعایت نمود، معلم نباید از این فرصت غفلت کند و سریع و به هنگام بازخورد دهد که مثلا (افرین پسرم چه خوب و آرام تکلیفت را انجام میدی و... منو خوشحال کردی). این دقت و ریز بینی معلم به دانش آموز می فهماند که این نوع رفتار چقدر مورد توجه اوست. برای این که این رفتار در کودک بماند و تقویت شود معلم این رفتار دانش آموز را برای دیگران نیز بازگو نماید. مثلا برای مدیر مدرسه، اولیاء، همسالان دانش آموز و...

این نوع بازخورد ها سه ویژگی مهم را دارا می باشند:

۱. در آنها نقاط قوت دانش آموز، بزرگ نمایی شده

۲. نقاط ضعف دانش آموزان، با احتیاط بیان گردیده

۳. رهنمود های عملی متناسب با تفاوت های فردی دانش آموز، ارائه گردیده است.

معلم نباید به اهمیت بازخورد های که چاشنی اصلی آنها تشویق است غافل باشد این دسته از بازخورد ها در تضمین سلامت روان نقش بی همتایی را دارا است. یعنی نباید در خلوت خیال و بیان و نگارش او، عبارات به هنگام تشویقی، تبدیل شود به کالایی نایاب و دست نیافتنی بلکه معلم باید، در هر بازخوردی چاشنی اصلی بازخورد ها را عبارات تشویقی به خدمت گرفته باشد تا یادگیرنده به انجام فعالیت های مورد نظر، دلگرم و تحریک شود، حس لیاقت و داشتن کفایت در او رشد کند و نسبت به خویش احساس خوبی داشته باشد. به عنوان نمونه معلم وقتی می خواهد به نقاشی دانش آموز

بازخورد دهد ، بهتر است بگوید : من رنگ آمیزی زیبای شما را می پسندم. این جمله یک دانش آموز را خیلی بیشتر دلگرم و خوشحال می سازد و به او انگیزه می دهد تا این جمله که نقاشی زیبایی است.

چنانکه اشاره گردید باز خورد فرایندی است که یاد گیرنده بدان وسیله از چگونگی یاد گیری خود آگاه می شود و همین باعث می گردد تا نسبت به اصلاح رفتار اقدام کند . در بسیاری از موارد ، بازخورد های معلم باعث می گردد تا دانش آموزان به درستی یا نادرستی واکنش و عمل خود پی ببرند . بنابراین معلم برای تسهیل در فرایند یاد دهی - یادگیری ، با توجه به تفاوت های فردی بچه ها با روش های مختلف ، به آنها بازخورد خواهد داد . این عمل ، در دانش آموز اعتماد به نفس ایجاد می کند . بنابراین منظور از بازخورد های مجاز عبارتند از هر باز خوردی که خواندن ، شنیدن و حس کردن آن برای دانش آموز انگیزاننده باشد . این نوع بازخورد ها عموماً ناظر بر موفقیت ها و پیشرفت های دانش آموز می باشد و او را به حرکت و پویایی راهنما خواهد بود.

مثال:

- دخترم املا ی درس .... را خوب نوشته ای برای برطرف شدن چند اشکال املا از روی خط اول تا چهارم درس. یکبار با دقت بنویس. تشدید کلمات را با مداد رنگی بنویس.
- از املایی که نوشته ای ،راضیم . برای بهتر شدن املا ی بعدی ، با کلمات..... جمله بساز.

بازخورد های مجاز با احتیاط لازم

بازخورد های مجاز با احتیاط لازم، به دو دسته می توان تقسیم کرد . 12_ نخست بازخورد هایی است معلم با آگاهی و دانش لازم نقاط ضعف دانش آموز را می شناسد و به زبانی ساده و قابل فهم ، راهنمایی های لازم را به او ارئه می نماید لیکن توانمندی های دانش آموز را چندان که در شیوه قبل ، توجه می کرد، مد نظر قرار نمی دهد اگر هم به آنها توجهی داشته باشد، بسیار کم رنگ است. به عبارتی بر قسمت خالی لیوان تاکید دارند و به پ نقش معجزه آسای تشویق «توانستن» های دانش آموز چندان توجهی ندارد . بجاست که همکاران ارجمند باور کنند که هر تشویقی ، پاسخی است به نیاز طبیعی و روانی کودک، که دریافت آن در دانش آموز احساس ارزشمند بودن و اعتماد به نفس داشتن را به وجود می آورد و بر خلاف تنبیه که از عوامل بازدارنده است ، عاملی ترغیب کننده می باشد که به انسان نیرو می دهد . وقتی کودک را مورد تشویق قرار دهیم فرصتی فراهم می شود تا کودک به توانایی ، ظرفیت و ارزشمندی های خود پی ببرد و در نتیجه تصویر مثبت و ارزنده ای از خود در ذهنش ایجاد شود که بعدها شکل دهنده حرمت نفس او خواهد بود.

مثال:

- نیازمند آن است که.....
  - در زمینه ی ..... به تقویت نیاز داری.
  - به نظر می رسد در ..... مشکل داری.
- دوم بازخورد هایی که در گروه بازخورد های مجاز قرار دارند لیکن معلم بدون توجه به جغرافیای بیان ویی آن که بررسی کند که این بازخورد قدرت و توان انگیزشی لازم را باخود همراه دارند یا خیر ، به تکرار ی مکرر توسط معلم پیوسته در هر فعالیتی تکرار می گردد. مثلاً معلم در هر فعالیتی به دانش آموز بازخورد می دهد که:
- فرشته بهشتی املا رو خوب نوشتی
  - فرشته بهشتی تمرین رو خوب نوشتی
  - بازخورد های غیر مجاز... به رنگ سبز نوشته شود

باز خورد های غیر مجاز

بازخورد های غیر مجاز به دو دسته تقسیم می شوند نخست این که برخی از معلمین به اشتباه روی تکالیف و آزمون ها ی دانش آموزان به جای بازخورد های توصیفی قابل فهم از مقیاس های رتبه ای (مانند: در حد انتظار، نزدیک به انتظار ، نیاز به تلاش و آموزش بیشتر یا خیلی خوب ، خوب ، قابل قبول و نیاز به تلاش و آموزش بیشتر و...) استفاده می کنند . که پیداست این مقیاس ها جز در گزارش پیشرفت تحصیلی (کارنامه) و ابزارهای سنجش مشاهده ای ، استفاده از آنها غیر مجاز می باشد . و دوم آن دسته از بازخورد ها را غیر مجاز گویند که منجر به ایجاد نگرش منفی و تنفر از مدرسه و باور به ناتوانی را در دانش آموز ایجاد می نمایند یا شنیدن و خواندن آنها تهدید آمیز است و... به عنوان نمونه :

- نمی توانی
- همیشه اشتباه می کنی
- قادر نیستی
- تو هیچوقت نمی توانی
- چرا نمی توانی مثل ... باشی!
- مشقی که نوشته ای، چرا اینقدر زشت است!
- بار آخرت باشد که

اگر دقت کنید، می بینید در هر یک از جملات فوق، نوعی بر چسب زدن و نسبت دادن صفتی منفی است که با نسبت دادن آن به کودک، او باور می کند که واقعاً دارای عیب و نقصی است و نمی تواند آن را برطرف کند. در نتیجه اعتماد به نفس و انگیزه وی برای جبران ضعف درسی اش از بین می رود.

انواع بازخورد های فرایندی (کلاسی).. به رنگ قرمز نوشته شود

بازخورد ها فرایندی (کلاسی) را می توان به سه شیوه ارائه نمود که عبارتند از:

۱. بازخورد های شفاهی
۲. بازخورد های کتبی
۳. بازخورد های شفاهی-کتبی

بازخورد فرایندی شفاهی

بازخورد فرایندی شفاهی عبارتند از آن دسته از بازخورد هایی که از طریق شکل صورت، لحن کلام، زبان ایما و اشاره و کلام، یعنی صحبتها و جمله های توصیفی منظوم و منثور شفاهی با زبان فارسی، بومی و فارسی - بومی اطلاعاتی را به دانش آموزان منتقل می نماید. این دسته از بازخورد ها که اگر به هنگام و قابل فهم، و با در نظر داشتن تفاوت های فردی و احساسات دانش آموز، ارائه شوند بسیار سودمند است. چرا که معلم فوراً می تواند تاثیر بازخورد خود را بر روی دانش آموزان مشاهده نماید. پیداست که بخش عظیمی از بازخورد های معلم، در طول فرایند یاد دهی - یادگیری در این دسته قرار دارند. مشکل این دسته از بازخورد ها، یکی این است که از آن جا که شفاهی ارائه می گردند زود گذر می باشند و دیگر این که، واکنش های ذهنی دانش آموزان در اثربخشی آنها تاثیر دارد.

بازخورد فرایندی کتبی

بازخورد فرایندی کتبی عبارتند از آن دسته از بازخورد هایی که در قالب نگارش جملات توصیفی منظوم (اگر معلم ذوق شاعری دارد و می تواند جملات منظومی را بیافریند) و منثور و ترسیم نگاره ها بر روی آثار دانش آموزان درج می گردد. همکاران معلم باید بدانند که از این دسته از بازخورد ها، تنها زمانی استفاده می کنند که معلم به تاثیر بیشتر این نوع از بازخورد باور دارد؛ به ویژه هر تصویر عینی از پیشرفت تحصیلی دانش آموز که در پوشه کار قرار خواهد گرفت حتماً باید بازخورد کتبی معلم بر روی آن درج شده باشد.

بازخورد فرایندی شفاهی - کتبی

آنچه مهم است این است که معلم باید بازخورد های خود را بر اساس یک چشم انداز روشن، بدان معنا که به روشنی مقصد یادگیری یاد گیرندگان را (اهداف یادگیری) بشناسد و در نظر داشته باشد یعنی وبه واقع بداند دانش آموزان کجا قرار دارند و به کجا باید بروند استوار سازد به گونه ای که هر بازخورد معلم بتواند دانش آموزان را در مسیر درست اهداف و انتظارات آموزشی راهنما باشد. لذا معلم می تواند در صورت تشخیص خود و متناسب با دانش آموز مخاطب خود، از ترکیبی از بازخورد شفاهی - کتبی کمک بگیرد.

۲-۳ چه وقتی از چه نوع باز خورده استفاده کنیم

بازخورد های کتبی:

- وقتی که لازم است اولیاء در جریان عملکرد دانش آموز قرار گیرند.
- دانش آموزی اشکال جدی و اساسی در یک فعالیت دارد و معلم تشخیص می دهد با نوشتن بازخورد کتبی تکلیف اولیا در کمک به دانش آموز روشن می شود.

- وقتی که نمونه فعالیت دانش آموز، در پوشه کار، قرار داده می شود
  - تلاش مهم یا برجسته ای انجام شده و دانش آموز با مراجعه به آن و مرور بازخورد معلم، انگیزه ی تلاش و موفقیت را در خود تقویت می نماید.
- بازخورد های شفاهی:
- گرچه هر عملکرد دانش آموز حتی الامکان باید همراه با بازخورد باشد اما الزاماً نباید از نوع بازخورد کتبی باشد. معلم در موارد زیر از بازخورد شفاهی استفاده می کند.
- زمانی که اطلاع خود دانش آموز از عملکرد خویش، مد نظر باشد.
  - زمانی که دانش آموزان توانایی خواندن نوشته ها را ندارند.
  - برای دانش آموزان پایه اول به ویژه در اوایل سال تحصیلی
  - در مواردی که ضرورتی برای ارائه به والدین وجود ندارد
  - در صورتی که ثبت بازخورد، به تشخیص معلم، اهمیت بالایی در سازماندهی نتایج عملکرد دانش آموز ندارند.
  - زمانی که معلم عملکرد دانش آموز را مشاهده می کند و نیاز به بازخورد فوری و به هنگام را احساس می کند.
- نکته: در ارائه هر نوع بازخوردی اعم از کتبی یا شفاهی تلاش شود ویژگی های مهم یک بازخورد موثر آموزشی رعایت شود. یعنی معلوم شود که:
۱. دانش آموز چه وضعیتی دارد؟
  ۲. چگونه وضعیت خود را می تواند بهبود ببخشد؟
- نکاتی که باید در بازخورد های فرایندی باید مورد توجه قرار گیرد:
- در بازخورد به شخصیت انسانی دانش آموز توجه شود و، برای او احترام و اهمیت قائل باشیم.
  - برای آنکه بازخوردی که می دهیم سودمند باشد، خودمان را به جای دانش آموز که گیرنده باز خود می باشد قرار دهیم
  - بازخورد خود را با عبارت یا جمله ای که ناظر بر نقاط قوت، قوت و قوت دانش آموز است شروع نماییم و بعد با احتیاط و ظرافت نقاط ضعف را بیان نماییم.
  - سعی کنیم بازخورد هایمان، به بیان و توصیف رفتار بپردازیم و از قضاوت و بر چسب زنی به دانش آموز خودداری کنیم.
  - در بازخورد ها به رفتارهای اجتماعی، از اثر رفتار دانش آموز بر احساس و رفتار خود، یا دیگران بگوییم؛ و بر همین اساس بازخورد دهیم.
- به عنوان مثال، وقتی می بینیم که دانش آموزی در رفتارهای اجتماعی خود، خودخواهی خاصی و سلطه طلبی آزار دهنده ای دارد به جای آنکه بگوییم "چقدر خود خواه و سلطه طلب هستی" بهتر است بگوییم "وقتی مرتباً به دوستان دستور می دهی، آن ها به شدت ناراحت می شوند و احساس می کنند از رفتار آن ها داری سوء استفاده می کنی".
- در بازخورد ها، به طور اخص بر یک موضوع تمرکز نماییم و از کلی گویی بپرهیزیم.
  - به زمان بازخورد ها دقت کنید. که به هنگام باشد به عنوان مثال، چنانچه در سنجش مشاهده ای دانش آموز کلمات خود را می جود و شما چیزی از صحبت های او متوجه نمی شوید، بلافاصله به او بازخورد ندهید. بازخورد فوری، موجب ایجاد حالت تدافعی در او می گردد و چیزی جز یک نتیجه عکس عاید شما نخواهد شد. بنابراین، بهتر است در یک فرصت به هنگام که او صحبت های خود را به پایان برده است، به او بازخورد دهیم.
  - با ایجاد یک فضای پر از اعتماد متقابل به دانش آموزان بیاموزیم که چنانچه رفتار دیگران تأثیری (مثبت یا منفی) در شما بر جای گذاشته است، بازخورد دهید و از انباشته شدن احساسات منفی و مثبت در درون خود خودداری نمایند.
  - در ارائه بازخورد های شفاهی توجه داشته باشیم به نشانه های تأثیر بازخورد خود توجه داشته باشیم. مثلاً فردی که ابروهایش درهم است و بلافاصله مکان مورد نظر را ترک می کند، یا رنگ اش تغییر پیدا می کند یا ... طبعاً پذیرای بازخورد ما نبوده بنابراین، بازخورد ها متناسب با شخصیت و تفاوت های فردی آن ها باشد.
- و در اینجا توجه به یک نکته مهم ضروری است و آن هم این است که بیان عبارات مثبت، انرژی کودکان را جهت انجام آنچه که از وی خواسته شده تقویت می کند و به عکس، عبارت منفی، واکنشهای تدافعی در آنان ایجاد می نماید.

۳-۳ ویژگی های بازخورد

- در ارزش یابی کلاسی صرف نظر از این که بازخورد، فرایندی است یا پایانی، کتبی است یا شفاهی، باید واجد ویژگی های زیر باشد:
- صریح و روشن باشد. یعنی به وضوح مشخص نماید که دانش آموز باید چه فعالیتی را انجام دهد تا انتظارات آموزشی را به خوبی محقق نماید.
  - ساده و قابل فهم باشد.
  - ناظر بر پیشرفت های دانشآموز باشد.
  - پیوسته و به هنگام باشد.
  - متناسب با تفاوت های عملکردی و دانش آموز محور باشد.
  - از واژه ها و جملات و عبارات مثبت، روشن و معنا دار استفاده شود.
  - متناسب خصوصیات روان شناختی و سن دانش آموز باشد.

۳-۴ فرایند بازخورد در ارزش یابی کیفی - توصیفی

وقتی می گوئیم که یادگیری اتفاق افتاده که فراگیر بتواند آنچه را در یک موقعیت فراگرفته را در موقعیت های دیگری به کار برد، یعنی بتواند آموخته های خود را به موقعیت های دیگری انتقال دهد و اگر این واقعه را شاهد بودیم می دانیم که دانش آموز به سطح فرا شناخت رسیده. رسیدن به این سطح که از آرمان های هر معلمی خواهد بود نیازمند عامل مهمی تحت عنوان بازخورد خواهد بود.

بازخورد سبب می شود تا فراگیر نسبت به موقعیت خود آگاه شود. به طور کلی فرایند بازخورد در ارزشیابی کیفی - توصیفی عبارت خواهد بود از:

۱. بازخورد معلم به دانش آموز
۲. بازخورد دانش آموز به خود
۳. بازخورد دانش آموز به دانش آموز
۴. بازخورد معلم به والدین

بازخورد معلم به دانش آموز

در آزمونهای سنتی شیوه های بازخورد معلمان به دانش آموزان بسیار ساده و صریح است به طور معمول معلم امتحان می گیرد و دانش آموز از طریق نمره یا رتبه یا یک قضاوت کلی، بازخورد دریافت می کند. آنچه به واقع در افزایش انگیزه و علاقه به درس و بهبود نتایج کار دانش آموز اثر می گذارد. پیشنهاداتی است که معلم در مورد بهبود کار دانش آموزان می دهد بدون آنکه بخواهد در مورد کل کار او قضاوت کند. مثلاً (من فکر می کنم اگر آزمایش را تکرار کنی، نتیجه ی بهتری می گیری.)

بازخورد معلم به والدین

بازخورد معلم به والدین در دو شکل فرایندی و پایانی وجود دارد بدین معنا که از آنجا که والدین نقش همراه دانش آموز را در فرایند یاد دهی - یادگیری بر عهده دارند معلم نیاز است به شکل فرایندی به والدین متناسب با شرایط و موقعیت های آنها بازخورد قابل فهم ارائه نماید. این بازخورد ها که توصیفی خواهند بود ضمن تحلیل پیشرفت ها و ضعف های دانش آموزان زمینه ی پیشرفت دانش آموز را فراهم می نماید تا او گامهای بعدی را بردارد. و همچنین در دو یا سه نوبت از سال بازخورد پایانی به والدین ارائه نماید که در این شرایط معلم با ترکیب و تحلیل اطلاعات به دست آمده در فرایند ارزشیابی، که طی مراحل مختلف گردآوری شده است و مستندات لازم در پوشه کار دانش آموز وجود دارد گزارش پیشرفت تحصیلی - تربیتی خود را در مقیاس رتبه ای به اطلاع آنها خواهند رساند.

بازخورد دانش آموز به خود

در ساده ترین مفهوم بازخورد دانش آموز به خود، که آن را با عنوان «خود سنجی» می شناسیم، عبارت است از بازگشت تفکر فرد و مستلزم تطبیق هایی در فرایند شناخت است. برای مثال، وقتی فردی آواز می خواند، شنیدن صدای خودش، بازخورد اوست. او می تواند آواز خواندن را مطابق آنچه می شنود، میزان کند.

بازخورد به خود، به فرد اجازه می دهد تا به طور مستمر، اندیشه هایش را آزمایش کند و به مراحل شناخت عالی تری دست یابد. با بازخورد هایی که دانش آموز به خود خواهد داد، او در فرایند آموزش درگیر می شود و از آنجا که در رویکرد جدید، موقعیت یادگیری و ارزش یابی یکی است دانش آموز در فرایند ارزشیابی خود و تصمیم گیری برای برداشتن گام بعدی نیز درگیر خواهد شد و همین سبب، با آگاهی او از خود و میزان یادگیری اش به

مرحله ی مهمی تحت عنوان فرا شناخت رسیده است . دانش آموز با خود باز خوردی به خویش؛ توان قضاوت و اظهار نظر را در خود پرورش داده و سبب خواهد شد تا تصمیم آگاهانه اتخاذ نماید و اعتماد به نفس پیدا نماید.

بازخورد دانش آموز به دانش آموز همسال

بازخورد دانش آموز به دانش آموز که از آن به عنوان همسال سنجی نام برده می شود عبارت است از ارزشیابی دانش آموز از عملکرد و فعالیت های یادگیری همسالان خود و ارائه بازخورد مناسب به آنهاست . که هدف آن ایجاد احساس مسئولیت نسبت به یادگیری خود و همسالان و افزایش حس مراقبت از فرایند یادگیری می باشد.

نکات قابل توجه در خود سنجی و همسال سنجی

خود سنجی و همسال سنجی را زمانی باید به کار برد که:

- نیاز است دانش آموز نسبت به یاد گیری اش، خود آگاهی بیشتری پیدا کند
- آگاهی دانش آموزان از معیارها و ملاک های کار و فعالیت مورد ارزشیابی
- تعیین ملاک ها و معیارها در صورت امکان توسط خود دانش آموزان
- تعیین موقعیتی که دانش آموزان در ابزار احساسات نسبت به ارزشیابی از کار خودشان آزاد باشند.
- دانش آموز احساس کند در هنگام ارزشیابی از کار دیگران در واقع خودش را مورد ارزشیابی قرار می دهد.
- از نتایج این ارزشیابی ها در گزارش پایانی کمتر استفاده شود و یا با ارزشیابی های خود معلم ترکیب شود.
- ایجاد فرصت خود ارزشیابی به صورت پیوسته
- آموزش به دانش آموزان برای ارائه ی بازخورد توصیفی
- در بازخورد های توصیفی ، ضعف ها و قوت ها بیان شود و در صورت امکان رهنمود ارائه شود.

۴- نتیجه گیری

معلم باید همواره به دانش آموزان خود بازخورد مناسب نشان دهد. باید پس از هر فعالیت متناسب با میزان تلاش و کوشش دانش آموز به او بازخورد دهد و نتیجه ی کار را به او بدهد. بازخورد مثبت اثربخشی و کارایی را در هر جلسه تمرین افزایش میدهد. بازخورد باید طوری باشد تا یادگیری را تقویت کند و فقط خطاهای اجرا را مشخص نکند. بازخورد باید مؤثر، متوالی و مطابق با هدف ذهنی شاگردان باشد. سرانجام، معلمانی که اهداف را تعیین میکنند و اهمیت اهداف برایشان مشخص است، بهتر میتوانند به شاگرد خود اطلاعات کافی و مفیدی دهند تا شاگردان بعد از هر جلسه احساس خوبی از کلاس و درس داشته باشند.

منابع

۱. افضل خانی، مریم، رضایی، میترا. ۱۳۹۲. ارزشیابی توصیفی. تهران: انتشارات آثار فکر
۲. سیف، علی اکبر. ۱۴۰۰. اندازه گیری، سنجش و ارزشیابی آموزشی. تهران: نشر دوران
۳. کاظمی، مهدی، نادریان، رضا، نادری، عبدالحسین. ۱۳۹۱. بازخورد چرا؟ چگونه؟. تهران: انتشارات آیین احمد (ص)
۴. هاروارد. ۱۳۹۵. بازخورد اثر بخش. شفیع، نرگس. تهران: انتشارات آموخته